M. ANTONII MAIORAGII DE SENATV ROMANO LIBELLVS.

MEDIOLANI,
Ex Typographia Francisci Moschenij,
M. D. LXI.

Franciscus Moschenius studiosis antiquitatis.

PRIMVS Comes amicus meus lucubrationem ad me attulit Maioragij propinqui sui, Libellum scilicet de Senatu Romano. uir sanè bonus & doctus cupit prodesse studiosis antiquitatis, & satisfacere officio propinquitatis; post mortem Maioragij diu iacuit libellus in tenebris, qui nunc opera Primi prodit in lucem, conspectumq; studiosorum typis excusus à nobis libenter, & diligenter, quòd multa contineat scitu dignissima, & quòd præseferat obseruantiam in Senatum grata memoria uel eorum qui decesserunt, uel eorum qui adhuc pulcherrimè sedent in ordine amplissimo, qui semper floruit omni genere laudis. Valete.

ERRATA SIC CORRIGITO.

fuuentes, lege uiuentes, pag. 1, lin. 21. numerum le. munerum, pag. 13. li. 5. trastulit le. transtulit. pag. 15. li. 1. apta le. aptam. pag. li. 12. quinquasimo le. quinquagesimo. pag. 21. li. 14. compleren tur le. compellentur. pag. 22. li. 5. antiquos le. antiquas. pag. 23. li. 8. uix le. uir. pag. 25. li. 9. omnis le. ominis. pag. 39. li. 8. translatio le. translatitio. pag. 46. li. 21. angustissima le. augustissima. pag. 47. li. 23. siue gente le. sine gente. pag. 55. li. 4. atiam le. etiam. pag. 56. li. 15. uocationes le. uacationes pag. 59. li. 17, diligeret le. deligeret. pag. 60. li. 2. attestatu le. attestatur. pag. 62. li. 1. sedar le. cedat. pag. 64. li. 12. reijcebant le. reiciebant. pag. 60. li. 3. frequens le. frequentes. pag. 65. li. 4. disertina le. disertum. pag. 82. li. 9. Agamemnon lege Agamemnonem. pag. 83. li. 1. maiorcsne le. maioresue. pag. 88. li. 14. supra le. siqua. pag. 88. li. 20. munerus le. numerus. pag. 94. li. 5. mo terpretatur le. modum interpretatur. pa. 96. li. 7. qui in plebeius le. qui plebeius. pag. 97. li. 21. sensor le. censor. pag. 98. li. 15. examinatus le. exanimatus. pag. 101. li. 9. administrabat le. administrat. pag. 102. li. 10.

AMPLISS.mo ET INTEGER.mo

Senatus Mediolanensi Praesidi, Paulo Origonio, caeterisq; sapientissimis Patribus cōscriptis, M. Antonius Maioragius.

S. P. D.

CVM Multis alijs in rebus Deo Opt. Max. ciuitatem hanc nostram Mediolanensem esse gratissimam & carissimam intelligere possumus, amplissime Praeses, & clarissimi Patres Con. tum in hac una tam apertè ut oculis ipsis cernere uideamur, quòd nobis & optimum Principem Ferrandum Gonzagam iampridem tradiderit, & te Senatus nostri Princeps integerrime Paule Origoni, uosq; prudentissimi, ac sapientissimi Patres summae Reip. nostrae praeesse uoluerit: ut, et uos omnia iustissimè gubernando, & ille clementissimè ciuibus imperando, totam Rēp. in tranquillissimo statu conseruetis. Quod enim praestabilius aut pulchrius ab immortali Deo munus alicui ciuitati praestari potest, quā & clementissimus princeps, et iustissimus Senatus? quid cōtra magis horribile, aut pertimescendum, quā Tyrannicus dominatus, & publicum sibi, Tyrannoq; subseruiens consilium? Terribiles omnino sunt illae uatis Hebraei minae, quibus populo suo Iudaeo praedicit futurum, ut Deus auferat ab eo senem principē, et cōsiliariū sapiētem. Et Esai. ca. 3.
dabo (inquit) pueros principes eorū, et effoeminati domina-

buntur eis. At huic nostræ ciuitati, quæ re uera & religiosissima est, & Christianæ legis amantissima, & ab omni prauitatis, atq; hæreseos errore purissima, rerum omnium conditor, & gubernator Deus, & æquissimos rectores, & optimum conseruatorem infinita sua bonitate, prouidentiaq; largitus est: ut omnis Reip. nostræ dignitas, omnium ciuium salus, uita, libertas, bona, fortunæ, domicilia, uestræ sapientiæ Patres, fidei, potestatiq; Principis commissa diuinitus, salua, & incolumia quã diutissime conseruentur. Hunc ego nostræ ciuitatis tam florentem, & tranquillum statum complures iã annos diligenter intuitus, incredibili cum iucunditate cæpi uetera monumenta tum ex memoria studiorum recentium meorum, tum ex libris repetere, non alia de causa, nisi ut attentissima cura obseruarem uestigia quædam Romæ ueteris esse in ciuitate nostra, senatum scilicet in quo sapientiam, æquitatem, iustitiam, continentiam sane parem reperire possem, at religionem & pietatem multo maiorem, quoniam Romani illi ueritatis luce carebant, neq; uerum Deum agnoscebãt, falsa inducti religione plurimos in errores, & ineptias frequentissime labebantur; quas hoc loco referre nihil prorsus attinet. At uobis Patres Con. primum adest ipsa religionis Christianæ purissima ueritas, quam omni reuerentia pie sanctæq; colitis, ut non ad ambitionem, & gloriã, quod pleriq; Romani solebant, omnia refertis, sed ad eam spem, quam firmissimum habetis, omnibus, qui patriam suam con-

seruaue

seruauerint, adiuuerint, auxerint, certum esse in cœlo, ac definitum locum, ubi beati æuo sempiterno perfruantur, deinde iuris ciuilis, & pontificij omnes estis prudentissimi, quod totum ad æquitatem, & mansuetudinem Christianam traducitis: ut non magis iuris, quam diuinæ iustitiæ consulti esse uideamini. tum ita seuerè, continenter, integrè uitam agitis; ut tantum uitæ exemplo ciuibus uestris prodesse studeatis, quantum Remp. bene gerendo quotidie prodestis. Quòd si mihi sine suspicione assentationis cuius uos estis planè hostes dicere aliquid liberius liceret, qui esset iste campus per quẽ uos laudando libentissimè excurrerem? auderem ego te Paule Origoni cum quo uis illius Romani Senatus Principe, uigilantia, consilio, integritate conferre sine inuidia. Quis in Rep. Romana Frãcisco Tabernæ magno Caroli V. Imperatoris (ut appellant) Cancellario par unquam fuit, aut esse potuit? Quis Francisci Crassi Magistratus præsidis prudentiam, fidem, industriam ullo tempore unquam adæquauit? Quem celeritate mentis, facultate iudicãdi Baptistæ Schitio parem fuisse dicemus? Quis innocentia temperantia humanitate Vincentio Falcutio similis inuentus est? Quid de Ioanne Varaonio. Alexandro Vicecomite, Petro Mariano, Baptista Rainoldo, Paulo Bercio, Baptista Pectio, Danesio Philedonio, Antonio Caimo cõmemorem? nonne tales sunt omnes, ut cum Valerijs, Iunijs, Cæcilijs, Scipionibus, Claudijs, Paulis, Lælijs, Fla

minijs, cæterisq; Romanorum præstantißimis senatoribus meritißimo sint cõferendi? Iã uero de sacris Antistitibus, qui in grauißimo, sanctißimoq; senatu nostro dignißimum locum obtinent, nihil est quod dubitemus, quin & religione, & fide, & sanctitate multo sint Romanis superiores. Itaque nefas esse censerem Romanorum aliquem aut cum Archiepiscopo nostro Mediolanensi Ioan. Angelo Arcimboldio, qui iam plurimos annos, etiam antequam in Archiepiscopali dignitate collocatus esset, primum post Principem Senatus in curia locum tenuit, aut cum Ioanne Simoneta Laudis Pompeiæ Episcopo comparare. aut cum Philippo Castellioneo summæ uenerationis Antistite, iurisq; consulto peritißimo, aut denique cum Francisco Casato Præsule religiosißimo, qui omnes sanctißimi sacrorum Antistites in Senatu nostro cum quadam incredibili maiestate consident. Quamuis enim etiam in Romano Senatu quidam essent Antistites sacrorum, & Pontifices, qui summam obtinerent dignitatem, tamen quia falsam religionem colebant, nullo modo sunt cum nostris Antistitibus conferendi. Quid? Equites nostri qui locum habent in senatu, nonne uel ea de causa Romanis equitibus anteponendi sunt, quòd senatoriam dignitatem obtinent, quam Romani equites non habebant? uel quòd ab Imperatore propter egregias & singulares uirtutes suas hoc honore donantur, quod non nisi summis & clarißimis uiris accidere potest?

Hæc

Hæc, atq; huius generis alia plurima cum ipse mecum diu cogitassem, & uerissima esse cognouissem, putaui rem non iniucundam, neq; inutilem me uobis Patres Con. facturum fuisse, si, cum per amœna ueterum scriptorum uiridaria flosculos undiq; carpens, atque delibans euagarer, ex auctoribus tum Latinis, tum Græcis, quicquid de Senatu Romano dignum memoria comperissem, omni cura, atq; diligentia collegissem, & adhibitis aliquibus oratorijs ornamentis, ad certum ordinem capitum redegissem, uobisq; pro mea perpetua in amplissimum istum ordinem obseruātia concinnè formatum munusculum obtulissem, quod cum non inuita penitus Minerua, neque Musis improbantibus effecisse mihi uidear, hoc tempore uobis illud offerre, dedicare, & sub amplissimi, florentissimiq; nominis uestri tutela & clientela apparere uolui. non quod tam leuiculum munus omnium grauissima auctoritate uestra dignum existimem, quæ non nisi animi recreandi gratia, cum à maximis occupationibus respirare conceditur, potest ad res tam humiles atq; demissas tandem aliquando respicere, sed primo, ut animum meum ad laudem, & dignitatem uestram, quæ iam usq; adeo longè lateq; diffusa est, ut augeri nullo modo possit, prædicandam, & celebrandam quasi lætitia quadā exultantem intelligatis. uobis enim omnia me debere, quæ possum, atq; etiā quæ nō possum, libentissimè fateor, & agnosco: deinde ut antiquorum morem & consuetudinem intuentes, quo tempore uobis à publicis nego

cis negocijs animum relaxare licuerit, uehementius in sinu uestro gaudeatis, cum uos tanto superiores ueteribus illis omnium sermone celebratis patribus Romanis esse conspiciatis. Accipe igitur excellentissime Senatus Princeps Paule Origoni, patriae nostrae maximum decus, & singulare ornamentum, accipite sanctissimi Patres Con. nostrae ciuitatis florentissima lumina benignis (ut soletis) uultibus, quod ingenij mei temitas animo reuerenti uobis offert. neq; ad opusculi paruitatem, sed ad propensae uoluntatis erga uestri ordinis sempiternam gloriam meae magnitudinem quaeso respicite. nam quo animo uobis hoc Leuidensae munusculum offero, eodem etiam, si mihi facultas concederetur, longe maiora, & quidem libentius, atque promptius offerrem. illlud sane uos certum atq; exploratum habere uelim, me omnino pari ueneratione sapientissimum istum ordinem uestrum prosequi, atq; illos, qui iam in caelo mortali conditione liberati, beatissimam Deorum uitam sunt adepti. Valete.

De Origine

De origine Senatus Romani. CAP. I.

MAGNVM ingenium Romuli urbis Romanæ parentis, & conditoris, magnaq; sapientia plurimis quidem in rebus, & ijs maximis atq; præstantissimis, tum mentis acumen propè diuinum apparuit: sed in eo præcipuè summa, atq; incredibilis eius uirtus emicuit; quòd cũ urbem eam felicissimis auspicijs condidisset, quæ postea longissimo tempore penè totius orbis terrarum domina atq; regina fuit, & hac etiam ætate Christianæ religionis ac sanctitatis iure optimo principatum & domicilium obtinet, parum putauit esse, finitimos populos debellare, multasq; nationes in potestatem atq; ditionem suam redigere, nisi eas etiam & stabili imperio cum securitate regeret, & sapienti consilio in fide contineret. Quare posteaquam urbe condita uires ad propulsandos hostes, & gerenda bella satis iam amplas acquisiuisse sibi uisus est, delectu militum, ac sociorum omnium suorum habito, quos & longo rerũ usu, & uitæ integritate, & præstanti sapientia cæteris antecellere cognouit, ex eorum numero centũ Senatores elegit, quibus præter egregiam & singularem uirtutem essent etiam iuuentes filij, medio- Dionys.li.2.

T.Liuius libro.1.

B cres

cres opes, & spectata nobilitas. hos belli uacationem habere, domi sedulò esse, Deis immortalibus sacrificia peragere, magistratus gerere, ius dicere, publica negocia administrare uoluit. centum verò tantum ad summum populi Romani consilium Senatores instituit, uel quòd eum numerũ ad ciuitatis administrationem, & ad Reip. gubernacula tenenda sufficere existimauit, vel quod eo tempore centum soli sunt inuenti, qui tanta prudentia rationeq; praecellerent, ut illud onus gubernandae ciuitatis humeris suis commodè sustinere posse uiderentur. Seniores autem potissimum & prouectioris iam aetatis homines ad haec officia delegit, uel ad Reip. Lacedaemoniorum exemplum, quae iam eo tempore maximè florebat, apud quos ij, qui amplissimũ magistratum gerunt, ut sunt, sic etiam appellantur senes, in quibus summum inesse consilium existimant, uel quod ipse per se, ut erat uir acutissimus, & alta quadam mente praeditus, hoc etiam praeter caetera cognouit, quod ille sapiens Caldaeus multo ante praedixerat, in senibus praecipuam esse sapientiam, & in multo tempore prudentiam. Res enim magnae (sicut ait orator) consilio, auctoritate, sententia geruntur, quibus senectus augeri solet. hac de causa semper in ciuitate Romana (sicuti callistratus iurisconsultus auctor est) senectus ipsa uenerabilis fuit. Maiores enim (inquit) nostri penè

T.Liuius libro.1.

Cice. de senect.

Iob. ca. 13.

De Senect.

l. Sẽper. ff. de iur. iun.

ſtri penè eundem honorem ſenibus, quem magiſtratibus tribuebant. quin etiam (ut Valerius ſcribit) iuuentus ita cumulatum & circumſpectum honorem ſenectuti reddebat, tanquam maiores natu communes eſſent omnium adoleſcentium patres. quæ res non tantum Romæ, ſed in multis etiam alijs bene conſtitutis urbibus obſeruari diligentiſſime ſolebat. unde Lyſander Lacedæmonius ſenectutis honeſtiſſimum eſſe domicilium Lacedæmoniorum urbem prædicabat, nuſquã enim tantum tribuebatur ætati, nuſquã erat ſenectus honoratior. Philoſtratus auctor eſt, olim apud Gades templũ ſenectuti tanquã Deæ fuiſſe dedicatum, quin Hebræorum ille celeberrimus ac nobiliſſimus Legũlator Moſes ſuis in legibus etiam illud inſtituit, ut ſenioribus iuniores aſſurgerent, & eos tanquã parentes honorarent. His igitur de cauſis impulſus uir fortiſſimus & ſapientiſſimus Romulus ordinem ampliſſimum ex ſenioribus Reip. gubernandæ gratia conſtituit. & propter reuerentiam quæ illi ætati tunc habebatur, patres appellauit, quod Ouidius in faſtis ita cecinit.

Lib.2. de inſt. antiq.

Cic. de Senec.

Lib.5. de uita Apol.

Leuiti. ca.19.

Faſt. lib.5.

Magna fuit capitis quondam reuerentia cani.
Inq; ſuo precio ruga ſenilis erat.
Martis opus iuuenes animoſaq; bella gerebant,
Et pro Dijs aderant in ſtatione ſuis,
Viribus illa minor, nec habendis utilis armis,

Consilio patriæ sæpè ferebat opem,
Nec nisi post annos patuit tunc curia seros,
Nomen & ætatis nite Senatus habet,
Iura dabat populo senior, finitaq; certis
Legibus est ætas, unde petatur honor,
Verba quis auderet coram sene digna rubore
Dicere? censuram longa senecta dabat.
Romulus hoc uidit, selectaq; corpora patres
Dixit, ad hos urbis summa relata nouæ est.

Dionysius lib. 2. *Fuit autem à Romulo Senatus hoc modo constitutus. Primum ipsemet unum omnium optimum uirum ex omni numero, cui maximè confidebat, & cuius integritatem ac sapientiam planè perspectam & cognitam habebat, sibi uicarium elegit, qui cum ipse foris bella gereret, urbana domi negocia curaret, & omnibus, qui in urbe remanerent, præesset, atq; imperaret. quem postea Senatus Principem nominauit, deinde cũ uniuersum populum tres in partes distribuisset, quæ ab ipsa diuisione tribus appellatæ sunt, & unamquanq; tribum in decem curias iterum diuisisset, ex singulis tribubus ternos primarios uiros, qui & matura essent ætate, & filios haberent, & cæteris nobilitate atq; sapientia præstarent, seligendos curauit, atq; hos illi principi, quem antea delegerat, ex tribubus electos associauit, ut omnes iam denarium nume-*

rum efficerent. postea uerò iussit, ut singulæ curiæ ternos ex senioribus, quibus essent filij suffragijs omnium approbatos eligerent, & eorũ ad se nomina deferrent, quod ubi maxima cum diligentia factum fuisset, centenarius patrum numerus expletus, atq; perfectus est. Hac ratione Senatu constituto Romulus inferioris ordinis homines, & plebeios centum illis patribus commendauit, ut eorum curam ac tutelam, non secus ac parentes filiorum solent, humaniter, & benignè susciperent. ipsis uerò plebeis concessit, ut ex patribus, quem quisq; uellet, sibi defensorem adoptaret; qui causas suas cognosceret, & se absentem tueretur, ac defenderet; ne fortasse tenuiores homines litibus & controuersijs ab opere suo rustico distraherentur. qua de causa defensores postea patroni sunt à patribus nominati, & defensiones patrocinia dicta. Tantam deinceps auctoritatem ordo Senatorius obtinuit, ut neq; Romulus ipse, neque cæteri, qui Romulum subsecuti sunt, Romanorum Reges quicquam, quod paulo maioris esse momenti uideretur, sine Senatus consilio gererent. Mortuo nanq; Romulo, cum nullus esset legitimus regni successor, propterea quòd nullum filium Romulus reliquerat, Senatores ipsi Reip. gubernationem ita inter se partiti sunt: cum enim centum essent, (ut supra demonstrauimus) decem fecere decurias, ut per quinque dies T. Liuius libro. 1.

que dies decem imperitarent, & eorum unus cum insignibus imperij, & lictoribus praecederet, quinque uerò dierum spacio finiretur imperium, atque ita per omnes Senatores quasi in orbem circumiret. annuum (inquit Liuius) interuallum regni fuit, id ab re, quod nunc quoque tenet nomen, interregnum appellatum. Quo quidem tempore clementer & iustè ciuitatem administrantes, maximam apud populum Romanum gratiam & beneuolentiā acquisiuerunt, atque eo magis, quod amplam & liberam populo plebique potestatem fecerunt, ut sibi quem idoneum existimarent sine ullo timore aut dubitatione regē cooptarent, publicoque decreto constituerunt, ut quem populus regem iussisset, is demū ratus ac firmus haberetur, si patres auctores facti fuissent, quod quidem summae auctoritatis initium ita fixum ac stabile deinceps fuit, ut quandiu Romana Resp. floruit in Legibus magistratibusque rogandis ac demādandis perpetuò diligentissimè fuerit obseruatum. quāuis enim populus in quo plenissima potestas, & summa imperij maiestas esse dicebatur, aliquid fieri iussisset, id tamen nequaquam prius ratū habebatur, quàm grauissima Senatus auctoritas intercessisset. postea sub Numa Pompilio, qui Romulo successit in regnum, summam Senatus dignitatem suam obtinuit. Rex enim omniū religiosissimus, nihil penitus inconsulto Senatu, quem

publici

publici consilij dominum esse intelligebat, & uolebat, sibi agendum unquam censuit. Tullus deinde Hostilius cum Albanos in potestatem suã deuictos redegisset, & urbẽ ipsam Albam funditus euertisset, Principes Albanorum (ut auctor est Liuius) in patres legit, ut ea quoque pars Reip. cresceret, Tullios igitur, Seruilios, Quintios, Geganios, Curiatios, clælios patribus adiunxit, templumq; ordini ab se aucto curiam fecit, quæ Hostilia fuit appellata. Mansit hic numerus Senatorum, ut uno tempore centũ non amplius essent, usq; ad Tarquinij Prisci dominationem. nã qui ex Albanis ab Hostilio fuerunt additi, tantum in demortuorum locum succedebant. Tarquinius autem Priscus cum regnum primo ambitiose quæsiuisset, deinde ingenti comitate benignitateq; confirmasset, augendæ Reip. cupidissimus alios cẽtum Senatores constituit, qui deinde Minorum gentium patres uocati fuerunt, quæ factio haud dubia regis fuit, cuius beneficio in curiam uenerat. Ex eo tempore ducenti fuẽre Senatores, qui deinde sub Tarquinio Superbo grauiter afflicti, uariasq; passi calamitates, ob regis crudelitatem & superbiam, pleriq; non tantum auctoritatem, sed etiam uitam amiserunt: donec tandem prudentissimo constantissimoq; L. Iunij Bruti consilio regibus exactis ordo Senatorius nõ tantũ pristinã dignitatẽ recuperauit, Libro. 1.

sed etiam

ſed etiam longè maiorem auctoritatem conſequutus eſt. expulſo enim uirtute Bruti Tarquinio Superbo cognatiſq; illius omnibus populum Romanum nouæ libertatis auidum iureiurando Brutus adegit neminem Romæ paſſuros regnare, deinde quo plus uirium in Senatu etiam ordinis frequentia faceret, cædibus regis diminutum patrum numerum primoribus equeſtris gradus electis ad trecentorum ſummam expleuit. factumq; inde tradunt ut in Senatu uocarentur, qui patres, quiq; conſcripti eſſent, conſcriptos enim nouos Senatores appellabant. id mirum dictu quantum profuerit ad concordiam ciuitatis iungendosq; patribus plebis animos. Hæc igitur origo Senatus Romani fuit, hoc incrementum, hæc perfectio, ut primo centum à Romulo conſtituti fuerint, qui Maiorum gentium patres poſtea uocarentur, deinde centum alios Tarquinius Priſcus adiunxerit, quos Minorum gentiũ patres appellarunt, poſtremo L. Brutus uel eius collega Valerius cognomento Publicola, ſicuti Plutarchus exiſtimat, ita numerum ampliarit, ut trecenti deinceps in curia conſiderent. Sed quos Brutus elegit pleriq; conſcriptos uocitarunt, qui tamen etiam Minorum gentium
Lib. 11. *patres dicti fuerunt. quòd his uerbis Cor. Tacitus indicat, paucis iam reliquarum familiarum, quas Romulus Maiorum, & L. Brutus Minorum gentium appellauerant*

uerant. cur autem Plutarchus contra T. Liuij, Dionysij Halicarnasſæi, Cor. Taciti, multorumq; aliorum ſententiam, non L. Bruto laudem hanc ampliati ordinis Senatorij, ſed P. Valerio tribuerit, haud ſane facile explicuerim, niſi fortaſſe Valerium, quem ornandum ſuſceperat, etiam collegæ gloria uoluit honeſtare.

De Nomine Senatus.

CAP. II.

NOminis autem ratio plana eſt atq; manifeſta. neq; enim hac in re Bartolo iureconſultorum quaſi Coryphæo credendum eſt, qui Senatum ab aſſentiendo nimis abſurdè cenſuit appellatum, cum apertiſsimè Cicero de Senectute ſcribat, ſummum conſilium à Senibus uſque à principio cōditæ urbis Senatum fuiſſe nominatum. quemadmodum (inquit) apud Lacedæmonios, qui ampliſsimū magiſtratum gerunt, ut ſunt, ſic etiam appellantur ſenes. Erat enim olim Lacedæmone conſilium publicum ex triginta uiris conſtitutum, quæ Geruſia dicebatur, quod in eo ſenes tantum conſedērent. nam apud eos geron ſenem ſignificat. ad id conſilium illi tantum admitti ſolebant, qui auctoritate, fide, religione, cæteris omnibus anteſtarēt, & annum iam ſexageſimum exceſsiſſent. quod Demoſthenis interpres Vlpianus ait, & Ariſtoteles in libris de Rep. Ariſ. Polit. 2.

de Rep. tradit hoc summæ uirtutis apud Lacedæmonios fuisse præmium. Plutarchus in Lycurgo scribit, hoc ex omnibus humanis certaminibus maximum apud Lacedæmonios & maximè expetendum fuisse, quoniam seniores inter se summis uiribus pro ea dignitate contendebāt, & qui omnium optimus & continentissimus fuisset à populo iudicatus, is quasi totius uitæ suæ palmam & maximæ uirtutis insignia cōsecutus, in demortui locum succedebat. Eodem ferè modo Athenis Areopagitarum Senatus tantum ex ijs constituebatur, qui per omnes dignitatis gradus in Atheniensium Rep. castè atq; integrè se gerētes ad senilem ætatem sine reprehensione peruenissent. Plutarchus igitur in Romulo cum Cicerone sentit, qui senatores ab ætate senili denominatos fuisse scribit, idem primo libro T. Liuius, & in secundo de Antiquitatibus Romanorum Dionysius Halicarnasseus, & Eutropius, cuius etiam uerba libuit adscribere, sic enim ait; ubi de Romulo uerba facit: centum ex senioribus legit, quorum consilio omnia egit, quos Senatores propter senectutem, patres ob similitudinem curæ nominauit. huc accedit Ouidij testimonium qui Fastorum libro quinto sic ait;

Nec nisi post annos patuit tunc curia seros,
Nomen & ætatis mite Senatus habet.

Veteres

Veteres enim Latini, sicuti scribit Dionysius, optimos quosque uiros appellare senes consueuerant, quòd pruden tia senectutis esse propria uideatur. Patres autem tribus de caussis dictos fuisse reperio, primo propter honorem ac dignitatem qua reliquis antecellebant. hoc enim nomē patris olim honoris ac reuerentiæ fuisse declarant nō tan tum summi poëtæ Homerus & Virgilius, apud quos frequentissimè uiri præstantes, & Heroes, & ipsi etiā Dei patres appellantur, sed etiam Oratores, Histori ci, & Iurisconsulti. Sic Alexander Seuerus Impera tor Vlpianū iurisconsultum honoris & amplitudinis gra tia patrem suum appellat. & magnus ille nostræ religio nis præco Ioannes Christi legatus patres eos uocat, ad quos scribit, non alia de causa, sicuti Hieronymus Dal mata censet, nisi ut eos ueneretur. testatur hoc etiam Pur puratus iurisconsultus, & locus est apertissimus in Au thenticis, ubi hoc idem declaratur. Iam uero notissima et uulgatissima est historia de M. Tullio Cicerone, qui cū à coniuratione Catilinæ Romanā Remp. liberasset, ex senatus consulto & publico decreto pater patriæ primus omnium fuit appellatus, de qua re ita Iuuenalis;

Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit.

Huc allusisse uidetur etiam Horatius tertio Carminum cum ita inquit, si quæret pater urbium.

Lib. 2.

L ex diui. C. locat.

Epis. 2.

In Esaiam cap. 3.

L. ult. C. de edendo.

De Litigio.

Satyra. 8.

Subscribi statuis, indomitam audeat
Refrenare licentiam.

Secundo patres dicti sunt eò, quod uiuentes filios haberent. primis enim illis temporibus, etiam si quis uir fuisset egregius, & probitate præstans, tamen nisi filios haberet, Senator esse non poterat. uolebant enim Romani ueteres huic etiam rei ciues suos operam dare, ut filios quamplurimos generarent, & eos honestissimè educarẽt. unde Lex erat in duodecim tabulis, quæ cælibes esse probiberet. atq; hoc erat censorium officiũ ut ij punirentur, qui uxorem ducere, & filios procreare noluissent.
Li.2.ca.4. *Camillus & Posthumius censores, ut Valerius scribit, æra pœnæ nomine eos, qui ad senectutẽ cælibes peruenerant, in ærariũ deferre iusserunt. qui uerò ciuis Romanus tres filios masculos uiuentes haberet, onerum im-*
Insti.tit. de excus.tut. *munitate donabatur. quod Ius trium liberûm, uel trium natorum uulgo dicebatur. hoc autem ius trium liberûm Imperatores nonnunquam etiã non habentibus tres filios indulgebant. Quare Martialis ad Domitianum scri-*
Lib.2. *bens hoc ab eo ius ita postulat;*

Quod fortuna uetat fieri, permitte uideri.
Natorum genitor credar ut esse trium.

Aristoteles libro de Rep. secundo docet hanc legem etiam apud Lacedæmonios fuisse, sic enim scribit; cum

enim cuperet is, qui leges Spartanis dedit, quamplurimos Spartanos esse ciues, adhortatus est, ut quam maximum liberorum numerum procrearent, est enim apud eos lex, eum, qui tres filios suscepisset, præsidij, & stationis, qui quatuor omnium numerum uacationem habere. Tertio uocati sunt patres, ut Dionysius scribit, eò, quod essent nobiles, & à claris orti parentibus, quod ad imitationem Athenensium à Romulo fuisse factum idem Dionysius existimat. nam apud Athenienses, qui cæteris nobilitate præstarent Eupatridæ uocabantur, quasi boni patres, uel potius à bonis patribus geniti, quod etiam Plutarchus in Problematibus affirmat. hac ratione patricij postea dicti sunt omnes, qui à patribus & Senatoribus illis primis originem duxerunt, quod patrem ciere, hoc est cum honore appellare possent. sic enim apud T. Liuium P. Decius Mus loquitur; An unquam fando audiuistis patricios primò esse factos, non de cælo demissos? sed qui patrem ciere, auumq́; possent, idest nihil aliud quam ingenuos? consulem iam patrem ciere possum, auumq́; iam poterit filius meus. Nobiles igitur Romani, qui ab antiquis Senatoribus essent oriundi patricij dicebantur, etiã si nondum in Senatum cooptati fuissent. quare Suetonius in Augusto sic ait; quanquam patricius, nondum Senator. Senatores enim, ut ait Vlpianus, accipiendum

Lib. 2.

Lib. 10.

L. Nupte. ff. de Senat. est eos esse, qui à patricijs & consularibus usque ad omnes illustres uiros descendunt, quia & hi soli in Senatu dicere sententiam possunt. Sed illud aduertendum est, non omnes Senatores, aut Senatorum filios in numero patriciorũ fuisse. nisi qui, uel ab illis antiquis senatoribus, quos primò Romulus, deinde Tarquinius Priscus, tum L. Brutus elegit, originem ducebant, uel qui à Principibus & Imperatoribus propter egregia merita, aut propter gratiam in patriciorum numerum traducti fuissent, quod apertè Cor. Tacitus de Claudio Imperatore uerba faciens ita ostendit. Lib.11. Isdem diebus in numerum patriciorum asciuit Cæsar uetustissimum quemque è Senatu, aut quibus clari parentes fuerant. Sed duo fuisse patriciorum genera constat. qui enim ab illis patribus, quos primò Romulus instituit, orti erant, Patricij maiorum gentium uocabatur, & longè cæteris nobiliores esse censebatur, qui uerò nati erant ab ijs senatoribus quos Tarquinius Priscus, & L. Brutus elegerant, minorum gentium patricij uocati sunt, & minus nobiles existimabantur, Cicero in Epistolis ad Papyrium scribens ita inquit, Lib.9. Sed tamen mi Pæte, qui tibi uenit in mentem negare Papyrium quenquam unquam nisi plebeium fuisse? fuerunt enim patricii minorum gentium, quorum Princeps L. Papyrius Mugillanus. Primo Tusculanarum Quæstionum

stionum libro Cicero hæc nomina etiam ad Deos transtu- lit: minorum enim gentium Deos uocat, qui semper cæ- lestes habiti sunt, & selecti Dei nuncupati. Sicuti M. Varro contrà, minorum gentium Deos appellat, qui adscriptitij sunt, & ex hominibus in Deorum numerum allecti. Cleanthem autem in Lucullo Cicero maiorũ gen tium stoicum uocat; quasi primarium, & stoicorum no bilissimum. Quatuor porrò genera senatorum fuisse cõ perimus, patricios, conscriptos, allectos, & pedarios. Patricij uocabantur omnes uel maiorum, uel minorũ gen tium, qui post L. Bruti institutionem à senatoribus patri- cij generis oriebantur. Conscripti dicti sunt illi, qui Cõ- sulum, censorúmue decretis in senatu essent scriptis nota- ti, quæ appellatio principium habuit ab ipso Iunio Bru- to, qui cum senatorum numerum augere statuit, non solum patricios elegit, sed etiam ex equestri ordine quos uirtute ac nobilitate reliquis præstare intellexit, atque eos conscri ptos patres, quasi una cum patricijs in senatorum albo scriptos nominauit, ex quo tempore patrum conscripto- rum appellatio, sicut antea diximus, locum habere cœ- pit. Allecti dicebantur, inquit Festus, qui propter inopiam ex equestri ordine in senatum assumpti fuissent. fiebat enim interdum, ut, uel propter hominum penu- riam, cum bellorum cædibus exinanita esset Resp. uel

propter

propter fauorem & gratiam, non tantùm ex equestri ordine, quem Alexander Seuerus aiebat Senatus esse seminarium, sed etiam ex Libertino genere, uel ex nouis ciuibus aliqui in Senatum allegerentur, qui ideo uocabantur Allecti, & in conscriptorum numero ponebantur. Plutarchus enim in Problematibus ita scribit; Cur Senatores alios patres conscriptos, alios tantum patres appellabant? an eos, quos ab initio Romulus delegerat, patres ac patricios nominabant, quasi bonis parentibus natos, reliquos deinde ex plebe electos, & adscriptos in Senatum conscriptos uocitarunt? Pedarij dicti sunt, qui non habebant sententiæ dictionem in Senatu, sed in aliorum sententiã pedibus ibant. de quibus infra suo loco plura dicemus. Inter Senatorias personas etiam uxores Senatorum numerantur, sed filiæ nisi Senatori nupserint, nequaquam clarissimæ, aut Senatoriæ dici solent. Tandiu igitur fœmina dici clarissima poterit, ut scribit Vlpianus, quãdiu Senatori nupta fuerit, uel uiro clarissimo, uel ab eo separata alij dignitatis inferioris non nupserit.

L. Feminæ. ff. de Senat.

De numero Senatorum.

CAP. III.

Quot autem numero Senatores uno tempore solerent esse usque ad Iunij Bruti ætatem, ex ijs,

quæ

quæ dicta sunt, intelligi facile potest. nam ab ipso Romulo ad Tarquinium Priscum tantummodo centũ erant, neq; quisquam addi solebat, aut eligi, nisi in demortuorũ locum. Tarquinius uerò, sicuti supra demonstratum est, centum alios addidit, ut essent omnes postea ducenti. quem numerum Iunius Brutus, uel, ut Plutarchus sentit, eius collega P. Valerius exactis regibus ampliauit. centum enim & sexaginta quatuor eis, qui ex cædibus Tarquinij Superbi superstites erant, adiunxit. atq; ita Senatorum numerus ad trecentos peruenit. Longo deinde tempore plures trecentis non fuerunt, at sæpenumero pauciores, cum aliqui quotãnis morerentur. sed quinto quoq; anno censores legere Senatum instituerunt, & in locum demortuorum alios ad trecentorum summam electos adiungere. qua de causa Hebræus ille scriptor ita de Romanis inquit; Et quia curiam fecerunt sibi, & quotidie consultant trecenti uiri. Postea uero multorum ambitione, qui plurimum in Rep. poterant, quales erant belli Duces & Imperatores, qui uel strenuis uiris, uel amicis suis gratificantes plures in Senatum cooptari procurabant, usq; eo senatorum numerus auctus est, ut nunquam certus esse posset. nam M. Tullius in ea oratione, quam post reditum suum habuit in senatu sic ait; Quo quidem die, cum quadringenti decem senatores essent, magistra- Macab. I.

D tusq;

tusq; omnes adessent, dissensit unus, & primo ad Atticum libro, Homines, ait, ad quindecim Curioni nullũ senatusconsultum facienti assenserunt, facile ex altera parte quadringenti affuerunt. At uerò Iulius Cæsar deuicto Pompeio, & occupata Rep. tam multos in senatũ legisse dicitur, ut non tantum Orchestram in Theatro, qui locus erat senatorum proprius, sed etiam quatuordecim primos ordines, in quibus equites sedere consueuerãt, penè replerent. multos enim etiam ignobiles uiros, quorum fortissima opera usus in bello fuerat, remunerandi gratia, ordine amplissimo cohonestare uoluit. Post Cæsaris mortem, cum uarijs & turbulentis calamitatibus afflicta diu fuisset Romana Resp. & longo tempore ciuilia atq; intestina bella uiguissent, plurimi etiã indignissimi per ciuitatis principes in senatorium ordinem peruenerunt, usq; adeo ut triumuiratu constituto, quamuis magna senatorum multitudo partim in ciuilibus bellis occidisset, partim Triumuirorum Antonij, Lepidi, atque Octauij proscriptione crudelissimè trucidata fuisset, tamen etiam supra mille superstites euaserint. Verũ Augustus Cæsar postquam deuictis aduersarijs Imperium suum stabiliuit, & à bellis conquieuit, huic rei tam necessariæ mentem adiecit. & reiectis indignis atq; sordidis hominibus senatorij ordinis sentinam exhausit. de qua re

Suetonius

Suetonius ita scribit; Senatorum affluentem numerum deformi, & incondita turba, erant enim supra mille, & quidam indignißimi, & post necem Cæsaris per gratiã & præmium allecti, quos abortiuos uulgus uocabat, ad modum pristinum, & splendorem redegit.

De Aetate Senatoria.

CAP. IIII.

DE Senatorum ætate sic accepimus. non potuisse olim quenquam Senatorem fieri, ut scilicet in Senatu sententiam diceret, nisi qui iam senior esset, hoc est, qui annum quintum & quadragesimũ attigisset putabant enim ueteres hanc ætatẽ maximè aptã esse consilijs, quod tunc iuuenilis calor iam deferbuisset, et animus uigorem suum explicare facile posset. nam una cum ætate cõsilium etiam & prudentia crescere existimatur. quod ita Lucretius poëta sanequam eruditus attestatur;

Inde ubi robustis adoleuit uiribus ætas. Lib.3.
Consilium quoque maius, & auctior est animi uis.

Hac de causa scientiarũ pater Homerus ait, Seniorũ munus esse consiliũ, et eius æmulator Virgil. in cõsilijs dandis ferè seniores introducit, ut in quinto Aeneidis. Lib.4.Iliad.

Tum senior Nautes unum Tritonia Pallas
Quem docuit multaq́; insignem reddidit arte,

Hæc responsa dabat. – atq; ut magis hãc rem confirmaret, non ita multò post facit Anchisem Aeneæ sic in somnis præcipientem; Consilijs pare, quæ nunc pulcherrima Nautes Dat senior. – Plutarchus in opere, quo disputat, an seniori sit administranda Resp. dicit, eam ciuitatem diutissime conseruari, in qua consilia senum, & iuuenum lanceæ præcellunt. Euripides in Menalippo sicuti Stobeus citat, ita scripsit;

Dictum est uetustum, facta iuuenum, cæterum
Magis ualent consilia natu grandium.

Docet Aeschines in oratione quam habuit contra Ctesiphontem apud Athenienses eam fuisse consuetudinem, ut in publicis consilijs, cum factum esset silentium ita præco clamaret, Quis uestrum, ex ijs, qui annum quinquagesimũ excesserunt, sententiã dicere paratus est? quo ex loco intelligitur, ante quinquagsimũ annum in Atheniensium Rep. non licuisse fieri publici consilij auctorem. uim enim ingenij, & acumen mentis ad nonum & quadragesimum annum usq; crescere, testis est Aristoteles, quo tempore maturitas est consilij. uerum, ut dixi, Romani, seniorem ætatem ab anno quadragesimo quinto incipiebant. totam enim ætatem hominis ita ueteres, ut auctor est M. Varro, distinguebant. ut sex eius partes efficerent, quas ex annis quindecim singulas constare uo

Lib. 2. Rhet.

re uolebant. Qui igitur in prima ætate constituti essent, usq; ad annum decimum quintum, pueri uocabantur. deinde ad trigesimum usq; adolescentes erant, tum ad quadragesimum quintum iuuenes dicebantur, quod ætate illa maximè uiribus ac uirtute bellica Remp. iuuare possent. deinde ad sexagesimum usq; seniores appellabantur, quæ iam ætas matura & perfecta credebatur, & ad consulendum maximè præter cæteras idonea, quocirca eo tẽpore qui senatores erant, pignoribus & multa cogebantur in senatum uenire, deq; Reip. administratione, sententiam dicere. nam post annum sexagesimum non amplius seniores, sed iã senes uocabãtur, quo tẽpore nõ citabãtur in senatũ, sed arbitrio suo poterant uel abesse, uel uenire. Lib.II.cap.I. Lex enim, ut ait Cælius, à quinquasimo anno militem nõ legit, à sexagesimo senatorẽ non citat. Senectus ad quintum & septuagesimum annum extendebatur, ultra hanc ætatem ad finem usq; uitæ decrepiti uocabantur. Cum igitur ex Romanorum distinctione, nam alij aliter eas distribuunt, sex homini ætates habeantur: ineunte demum quarta ætate, quæ à quinto & quadragesimo anno incipiebat, ad senatorium ordinem qui digni habiti fuissent, admittebantur, qua de causa dixit Ennius;

Moribus antiquis res stat Romana, uirísq;.

Quem Ennij uersum Cicero tertio de Repub. sicuti

Augustinus scribit, tantopere miratur, ut uel breuitate, uel ueritate tanquã ex oraculo sibi quoddã effatũ uideri dicat. homines.n.tantũ antiqua uirtute ac fide solebant olim in Senatũ legi. & quãuis post annũ sexagesimũ Senatores in curiã uenire nõ cõplerentur suã tamen dignitatem atq; autoritatẽ ad finẽ usq; uitæ retinebãt, et senatorijs muneribus atq; immunitatibus fruebãtur. nisi fortasse propter delictum aliquod à Senatu reiecti fuissent. Atq; hæc etiã ætas, de qua loquimur, Cõsularis erat. Romanorum.n. legibus ante quintum & quadragesimũ annũ Cõsul fieri nemo poterat. quod si quisquã ante illud tempus cõsulatum adeptus est, is à legibus prius absolutus fuit. quãuis Cicero quinta Philippica duos annos huic ætati consulari uideatur adimere cum ita inquit; Quid Macedo Alexãder, cum ab ineunte ætate res maximas gerere cœpisset, nõne tertio et trigesimo anno mortem obijt? quæ est ætas nostris legibus decẽ annis minor quam Cõsularis. Paulatim deinde Romæ cœpit etiã iunioribus curia patere, ut qui tãto honore digni uiderentur, post annum trigesimũ in Senatorũ collegium cooptarentur. quod ita Cicero quarta in uerrem Actione significat, ubi de Halesinis uerba facit; cum haberẽt inter se cõtrouersias de Senatu cooptãdo leges ab Senatu nostro petiuerunt. decreuit Senatus honorifico Senatus

consulto

consulto, ut his C. Claudius Appij filius Pulcher Prætor de senatu cooptando leges cõscriberet. C. Claudius adhibitis omnibus Marcellis, qui tum erãt, de eorum sententia leges Halesinis dedit: in quibus multa sanxit. de ætate hominum, nequis minor triginta annis natu, de quæstu, quem qui fecisset, ne legeretur, de censu, de cæteris rebus. & paulo post: Agrigentini de Senatu cooptãdo Scipionis leges antiquos habẽt, in quibus eadẽ illa sancta sunt. Iudices aũt nõ poterãt esse, nisi quinq; et triginta annos nati essent, quod in Augusto Suetonius ostendit, cũ ait Augustũ Iudices ab anno 30. allegisse, idest, inquit quinquẽnio maturius quã solebãt. Atq; initio quidem nullæ erãt leges de ætate senatoria cõstitutæ, tãtum ea cõsuetudo seruabatur à Romulo tradita, ut soli seniores post annũ quintũ et quadragesimũ, ut antea diximus, in Senatũ legerẽtur, donec à L. Iulio Tribuno pl. Lex annalis lata est, quot annos nati quẽq; magistratũ peterent, caperentq;, unde cognomen familiæ inditũ est, ut Annales appellarentur, ad hanc legem respexit Ouidius cum Fastorum libro quinto sic ait; T. Liuius lib. 40.

Iura dabat populo senior, finitaq; certis
Legibus est ætas, unde petatur honor.

Eadem lex etiã annaria dicebatur (ut auctor est Festus) ante hanc legem frequenter etiã iuuenes, in quibus maxima

maxima uirtus enituisset, populo Romano concedente consulatum & reliquos magistratus assequebantur. quod Cicero quinta Philippica sic affirmat; Itaque maiores nostri ueteres illi admodum antiqui leges annales non habebant: quas multis post annis attulit ambitio, ut gradus essent petitionis inter æquales, ita sæpe magna indoles uirtutis priusquam Reip. prodesse potuisset, extincta fuit. at uerò apud antiquos Rulli, Decij, Coruini, multiq; alij, recentiore autē memoria superior Africanus, T. Flaminius admodum adolescentes consules facti, tantas res gesserunt, ut populi Romani Imperium auxerint, nomen ornarint. Illam autem fuisse olim consuetudinem legimus, ut pleriq; senatores filios suos adhuc prætextatos, & paruulos secum in senatum adducerent, & omnibus decretis, ac senatusconsultis præsentes esse cōcederent; ut à teneris annis quibus rationibus esset administranda Resp. perdiscerent. Verum ea consuetudo postea fuit immutata. res enim quædam accidit Lepida ac festiua, quam M. Cato retulit in oratione qua usus est ad milites contra Galbam, ut primo libro Gellius in hunc ferè modum recitat; Mos (inquit) antea senatoribus fuit, in curiam cum prætextatis filijs introire. Tamen cum in senatu res maior quædam consultata, eaq; in diem posterum prolata esset, placuit ut eam rem, super

qua

qua tractauissent, nequis enunciaret, priusquam decreta fuisset. Mater Papyrij pueri, qui cum parente suo Senatore in curia fuerat percũctata est filium, quidnam eo die patres egissent in Senatu. puer respondit, non esse fas illud enunciare. mulier fit audiendi cupidior. silentium pueri uehementius, & uiolentius expugnare contendit. Tum puer urgente matre Lepidi atque festiui mendacij consiliũ capit. Actum in Senatu fuisse dixit, utrum utilius, & magis è Repub. esse uideretur, unus ne uix duas uxores haberet, an una mulier apud duos uiros nupta esset. hoc illa postquam audiuit, domo festinanter egreditur, ad reliquas matronas accedit, et cum eis rem auditam communicat. Ad Senatum postridie matronarum ingens caterua cum multis precibus et lachrimis aduolat, & cunctæ pariter obsecrantes orant. ut una potius duos maritos habeat. quam unus duas uxores. Senatores dum in curiam ingrederentur. quæ esset illa mulierum intemperies, & quid sibi uellet ea postulatio mirabantur. puer Papyrius in medium progressus, quid ex se mater audire institisset, et quid ipse commentus matri dixisset, remq; omnem perinde ut gesta fuerat exponit. Senatus uniuersus pueri fidem atque ingenium exosculatur. consultum facit, uti postea pueri cum patribus in curiam ne introëant, nisi ille unus Papyrius. Atque huic

puero deinceps honoris gratia Prætextato cognomentum fuit. ob tacendi, loquendiq; in ætate prætextata prudentiam. Nemo igitur post illa puer curiam ingrediebatur, neq; quisquam Senator esse poterat, nisi qui in ætate legitima cōstitutus, uel curulem magistratum cepisset, uel ædilis, uel tribunus, uel prætor, uel quæstor fuisset, uel qui ex hoste Romano spolia reportasset, uel qui coronam ciuicam accepisset. quod siquis unum aliquod, aut plura ex his honorū insignibus adeptus fuisset, interdum etiam ante legitimum ætatis annum senatorium ordinem assequebatur. multi etiam ob egregiam nobilitatem et uirtutem legibus soluti ante ætatem in Senatum ueniebant. quamuis curulem magistratum non gessissent. Illud præterea dignum animaduersione mihi uisum est, imperium aut exercitū nemini prius dari solitum, quam in albo Senatorum adscriptus esset. nisi fortasse solutus legibus fuisset. quod in oratione pro lege Manilia Cicero uerbis illis ostendit; Quid tam præter consuetudinem quam homini peradolescenti cuius ætas à senatorio gradu longè abesset, imperium, atque exercitum dari? Cornelius Tacitus quintodecimo libro sic ait, Et Viuianus Annius gener Corbulonis nondum senatoria ætate, sed pro legato quintæ legionis impositus. Quāuis autem multi senatores essent iuniores, tamen ex eis pauci sententiam di-

cebant,

cebant, quoniam ut quisque erat natu maximus, ita primus à Consulibus, uel à Prætoribus, uel ab eis, qui senatum coëgerant sententiã rogabatur. atque ita deinceps legitimo quodam ordine seniores loquebãtur. ut uel nunquam, uel certè rarissimè iuniorum sententiæ locus relinqueretur, sed ij, uel uerbo assentiebantur, uel pedibus in maiorum sententiam discedebant.

De Habitu atque vestitu

Senatorum. CAP. V.

ET *quoniam sapientes illi Romani patres id esse uerissimum præclarè intelligebant, quod græco uersu iampridem testatum fuerat, magnificum habitum atq; uestitum sæpenumero magnã hominibus autoritatem adiungere, uoluerunt etiam egregio atque notabili corporis cultu à cæteris hominibus Romanis, hoc est ab equitibus, & plebeis discriminari, & aliquibus præcipuis insignibus ante alios eminere, quamuis enim pacis tempore ciues omnes Romani cuiusq; generis oblonga, & ad talos usque demissa toga uterentur, unde Virgilius ita cecinit:*

Romanos rerum dominos gentemq; togatam.

Alius tamen erat senatorũ habitus atque uestitus, alius equitum, alius plebeiorum. Senatores enim & patricij

purpuratis uestibus induebantur, neque cuiquã Romæ licebat in purpura conspici, nisi uel senator esset, uel senatoris filius, uel in aliquo nobili magistratu constitutus. hac de causa Plinius ait, purpura curiam ab equite distingui. tãtæ enim æstimationis olim purpura fuit, ut auro preciosior haberetur, & Reges tantum ac ditissimi homines illa uterentur, ideo Virgilius in Georgicis ait,

Illum non populi fasces, non purpura regum Flexit. Et in quarto Aeneidos de regina Didone uerba faciens inquit, Aurea purpuream subnectit fibula uestem. hinc Romani Imperatores purpureum gestare paludamentum consueuerant, quod Plutarchus in M. Crasso testatur. tradit Athenæus apud Colophonios olim ad mille uiros in purpurea ueste conspici solitos, quod eo tempore perquam rarum erat in ipsis regibus. Romæ sanè magistratus omnes purpureis uestibus induebantur, præter Tribunos plebis, cuius rei causã quærit Plutarchus in Problematibus. unde pro ipso magistratu purpura ponitur, Martialis, Purpura te felix, te colit omnis honos. Romanis autem equitibus & annulis aureis, & cæteris ornamentis ex auro cõcessum erat uti, sed purpuram induere nemini licebat, nisi postquã uel magistratum esset adeptus, uel in senatorum numero cõscriptus fuisset. Vestis igitur senatoria latusclauus dicebatur. quæ non toga,

ut pleriq; opinantur, sed tunica prætexta erat, hoc est quæ purpuram quaq; uersus circuntextam habebat. & erat lõgior ac latior uulgaribus tunicis, cui toga talaris superinduebatur. hæc in priori parte à collo ad umbilicum usq; lata quædam & rotunda signa ex purpura & auro facta continebat, quæ à figura quam habebant, claui lati dicebantur. unde uestis nomen habuit, ut latusclauus uocaretur. Sunt qui putẽt totam hanc senatoriam uestem quibusdam purpureis nodis, qui capitis clauorum instar haberent, distingui solitam, eo ferè modo, quo nostro tempore, quæ Damascena uestis dicitur, quosdam flores, & uarias picturas præ se fert, quoniam ita M. Varro libro de Analogia secundo scriptũ reliquit; Si quis tunicam in usu ita cõsuit, ut altera plagula sit angustis clauis, altera latis, utraq; pars in suo genere caret analogia. sed ego quouis pignore contenderim clauos illos latos in senatoria ueste tantum in pectore fuisse collocatos, cum præsertim hoc Horatius apertè significare uideatur, cum ita inquit; — & latum demisit pectore clauum. Nam locus ille Varronis de parte Li.1. Se.sat.6. *superiori tunicæ, atque inferiori potest intelligi, ut scilicet analogia non possit aliter seruari, nisi & superiores & inferiores claui in tunica, uel omnes angusti, uel omnes lati sint. hæc eadem tunica palmata*

uocabatur à latitudine clauorum (ut auctor est Festus) qui ferè palmæ orbem æquarent. non autem, ut Budæus censet, quod arborem palmam inscriptam ac pictam haberet. hoc enim nõ in tunicis palmatis ac latis clauis, sed in togis triumphalibus fieri consueuerat, quæ ideo togæ pictæ uocitabantur. T. Liuius libro decimo. Quos (inquit) uos sellis curulibus, toga prætexta, tunica palmata, & toga picta, & corona triumphali, laureaq; honoratis. Græci tunicam hanc palmatam, siue latum clauum platysemon appellabant, quasi latis signis aut clauis distinctam. atq; hæc laticlaui perpetuo gestandi auctoritas,

Lib. 3. *inter primas dignitates habebatur. ut Herodianus auctor est. Quinetiam sæpenumero latus clauus pro senatoria dignitate ponitur, sicuti ius annuli aurei pro equestri ordine. Plinius in Epistolis. Ego Sexto latum clauum à Cæsare nostro, ego quæsturam impetraui. hæc uero tunica in Luctu publico deponebatur. T. Liuius*

Lib. 9. *ubi de caudina clade uerba facit, ita inquit; Laticlaui, annuli aurei positi, penè exercitu ipso mæstior ciuitas esse. Quod autem Latusclauus esset tunica, non toga de-*

Lib. 33. cap. 1. *clarat apertè Plinius cum ita scribit; Annuli distinxere alterum ordinem à plebe, ut semel cœperunt esse celebres, sicut tunica ab annulis senatum tantum. quãquam & hoc serò, uulgoq; purpura latiore tunicæ usos inuenimus*

mus etiam præcones, ſicut patrem L. Aelij Stilonis, Præconini ob id cognominati. quibus ex Plinij uerbis intelligitur, primo fuiſſe promiſcuum tunicæ prætextæ uſum, poſtea ſucceſſu temporis inſtitutis ac legibus proprium ſenatorum eſſe factum, additis etiam latis illis clauis, à quibus laticlauia tunica fuit appellata. Scribit enim Valerius à P. Scipione Numidam iuuenem quendam ſororis Maſaniſſæ filium laticlauia tunica, cæteriſq; rebus donatum ad auunculũ Maſaniſſam fuiſſe remiſſum. Quod uerò legimus aliquando ſenatores non tantum latoclauo, ſed etiam toga prætexta uti ſolitos, id aduertendum eſt, eo tantum tempore hoc eis licuiſſe cum aliquem gererent magiſtratum, unde Cicero pro Domo ſua dixit, uidere prætextatos inimicos, id eſt, in magiſtratu conſtitutos, & poſt reditum in ſenatu, conſul (inquit) unguentis oblitus, cum toga prætexta. & ſeptima in Verrem Actione, oſtendit ædiles togam prætextam, & ſellam curulem habuiſſe. T. Liuius libro ſeptimo, pro uno cõſule plebeio, tres (inquit) patricios magiſtratus curulibus ſellis prætextatos tanquam conſules ſedentes nobilitatem ſibi ſumpſiſſe. fiebant etiam chlamydes purpura prætextæ, quibus in bello præcipuè utebantur quod indicat Virgilius in quinto cum ita inquit;

Victori chlamydem auratã, quam plurima circum

Purpura

Purpura mæandro duplici Melibœa cucurrit.

Illud ex antiquis scriptoribus planum atq; perspicuũ est, omnes pueros patricios, & puellas senatorum filias togæ prætextæ usum habuisse, quam anno decimo septimo pueri deponebant, cum uirilem togam sumerent, puellæ

Sex.Pomp. *uero cum nuberent. Cicero tertia in Verrem actione de pupillo Iunio sic ait; neque te tam commouebat, quod ille cum toga prætexta, quam quòd sine bulla uenerat. et in eadem oratione de puella, Eripies igitur pupillæ togam prætextam, detrahes ornamenta non solum fortunæ, sed etiam ingenuitatis? uolebant enim Romani senatores filios suos & filias in uestitu maiestatem quandam præ se ferre, & ipso rubore purpuræ pudorem ingenuitatis ostendere, cum interim ipsi tunicas tantum prætextas haberent, nisi cum aliquem magistratum gererẽt. tunc enim (ut antea diximus) togam etiam prætextam sumebant, & sellam curulem habebant, & cætera magistratus insignia. Nam quinq; generibus hominũ apud Romanos purpuram olim fuisse concessam legimus. primò ipsis magistratibus, deinde pueris, tum senatoribus, quarto sacerdotibus in sacrificijs peragendis, postremo triumphantibus. quod Plinius his uerbis perspicuè declarat; Huic fasces, securesq; Romanæ uiã faciunt, idemq; pro maiestate puericiæ est, distinguit ab equite curiam,*

Dijs aduocatur placandis, omnemq́ uestem illuminat, in triumphali miscetur auro. Quin etiã uiri clarissimi rebusq́ gestis insignes ac nobilitati cum purpuratis uestibus ad sepulturam deferebantur. & ipsæ etiã uestes cum eorum corporibus cremabãtur. L. Valerius apud T. Liuium contra legem oppiam uerba faciens ita inquit; Purpura uiri utemur, prætextati in magistratibus, in Lib. 34.
sacerdotijs, liberi nostri prætextis purpura togis utentur, magistratibus incolonijs, municipijsq́, hic Romæ infimo genere magistris uicorum togæ prætextæ habendæ ius permittemus, nec ut uiui solum habeant tantum insigne, sed etiam ut cum eo crementur mortui, fœminis duntaxat purpuræ usu interdicemus? ad hanc consuetudinem respexisse Virgilius in sexto uidetur, cum de Miseno mortuo sic ait;

Purpureasq́ super uestes uelamina nota Cõijciunt.–

Neque illud prætermittendum esse mihi uidetur, tantam olim togæ prætextæ fuisse uenerationem, ut Prætores ipsi, cæteriq́ magistratus, cum rerum capitalium iudices essent, & in aliquem reum tristiorem sententiam essent pronunciaturi, non prius ad condẽnationem accederent,

gam præterea pictam. & Scipionem eburneum olim senatoribus, qui res egregias gessissent. tanquam egregia munera concessa fuisse obseruauimus. quod libro quarto Cornelius Tacitus ita significat. Missusq; est è senatoribus, qui Scipionem eburneum, togam pictam antiqua patrum munera daret, regemq;. & socium atq; amicum appellaret. erat autem toga picta eadem quæ purpurea, ut rectè Baisius sensit, T. Liuius, dona (inquit) ampla data, quæ ferrent regi, uasa aurea, argenteaq;, togaq; purpurea, & toga prætexta. Cicero secunda Philippica sedebat in Rostris collega tuus, amictus toga purpurea, in sella aurea coronatus. hæc eadem erat toga triumphalis, quæ ideo picta dicebatur. quod ex auro & purpura esset intexta. quare Plinius dixit, purpuram in triumphali auro misceri. Triumphantium autem Imperatorum quæ essent ornamenta docet his uerbis T. Liuius. Ibi Masanissam primum regem appellatum. eximijsq; ornatum laudibus aurea corona, aurea patera, sella curuli eburnea, & Scipione eburneo, toga picta, & palmata tunica donat. addit uerbis honorem, neque magnificentius quicquam triumpho apud Romanos, neque triumphantibus ampliorem eo ornatu esse. Tam uero senatores omnes atque patricij lunatis calceis utebantur, hoc est lunæ signum in calceis habebant, atque hoc

[Margin: Lib. 1. belli Maced. — Li. 9. cap. 36. — Lib. 30.]

præter

præter cætera præcipuum erat nobilitatis indicium. quod Iuuenalis de Quintiliano uerba faciens illis uersibus ostendit;

Felix, & sapiens, & nobilis, & generosus, Satyra 7.
Appositam nigræ lunam subtexit alutæ.

Cicero quendam Asinium in Philippicis irridet, atq; exagitat, quod mentita nobilitate lunatos calceos sumpsisset, & in Senatum sua ipsius autoritate uenisset, sic enim ait; Est etiam Asinius quidam Senator uoluntarius, lectus ipse à se apertam curiam uidit post Cæsaris mortem, mutauit calceos, Pater conscriptus repente factus est. uidentur autem hoc Romani sicut alia pleraq; ab externis gentibus ornamenti genus accepisse. quandoquidem mirificus ille uates Hebræus Esaias nobilibus fœminis minatur fore, ut eis Deus ornamenta calceorum, & lunulas auferat. antiqui Romani hoc genus calceorũ mulleos appellabant (ut Festus auctor est) quibus Reges Albanorum primi, deinde Romæ patricij usi sunt. M. Cato in Originibus tradit initio calceos mulleos ijs tantum, qui magistratum curulem cœpissent, fuisse concessos. Plutarchus in Problematibus quærit causam cur apud Romanos, qui nobilitate cæteris præstare uideren-

tes, & præstantes uiros post hanc uitam in cœlum redire, & in luna domicilium statuere, atque ita lunam sub pedibus habere, ut ille Virgilianus Daphnis, de quo ita Menalcas pastor;

Candidus insuetum miratur limen Olympi
Sub pedibusq; uidet nubes & sydera Daphnis.

Altera quod eo signo se uetustissimos esse declararent, & ab Arcadibus natos, qui Euādro duce in Italiam uenerunt. ipsi uerò Arcades ante Lunam se ortos fuisse gloriabantur, ut Ouidius primo Fastorum libro sic affirmat;

Orta prior luna, de se si creditur ipsi,
A magno tellus Arcade nomen habet.

Tertia ratio est, quòd homines elato animo & superbo uellent eo signo rerum humanarum mutabilitatis & inconstantiæ monere. sicut enim Luna primum in lucem ex obscuritate prodit, & paulatim progrediens toto orbe splendorem accipit, deinde ab illa claritate rursus ad tenebras redit, ita nullus est tantus in homine splendor, quin extingui facile possit. Quarta quod obedientiæ modestiæq; signum id esset, ut maioribus obtemperare, & imperium æquo animo ferre cōdiscerent, quemadmodum Luna superiori & meliori obsequitur, & solem (ut Parmenides ait) semper intuetur.

De filijs

De filiis Senatorum Cap. 6.

FIlij Senatorum omnes iure ipso Senatores erant, etiam si nondum in Senatu sederent, neque sententiã dicerent. hæc enim non nisi cum ad legitimã ætatem peruenissent, assequi poterant. Quod siquis ex ordine senatorio sibi filium adoptasset ex inferiori ordine, filius ille adoptiuus senatorius, & patricius, qualis erat is, qui adoptabat, efficiebatur. qui uerò patricius se in adoptionem plebeio homini dedisset, senatoriam dignitatem amittebat. ut P. Clodius Ciceronis inimicus cum esset patricius, quò Tribunus plebis fieri posset, se homini plebeio adoptandum dedit. Verum postea fuit institutũ ut adoptio dignitatem non adimeret. Sic enim Paulus iurisconsultus ait, Non amittitur senatoria dignitas adoptione inferioris dignitatis. Quare Senatoris filius siue naturalis sit, siue legitimus ac adoptiuus dignitatem habet senatoriam, non autem emancipatus. nam emancipatio dignitatem adimit. Vlpianus iurisconsultus ita scribit; Senatoris filium accipere debemus, non tantum eum, qui naturalis est, uerum adoptiuum quoque, neque intererit à quo uel qualiter adoptatus fuerit, nec interest an in Sena-

L. Senatoris 2. ff. de Sena.

L. eadem. L. Senatoris 1. ff. de Sena.

est. neque enim mors patris concepto iam filio, quamuis nondum in lucem eduto, debet obesse. uerum qui concipitur, & nascitur eo tempore, quo iam pater à Senatu reiectus est, ille nequaquam senatoris filius dici potest. si quis uerò conceptus antea fuisset, quàm pater senatu remoueretur, is omnino senatoriam dignitatem obtinet. qui senatorem auum habuerit, etiam si concipiatur post amotum à senatu patrē. tamen senatoris nepos dicitur, ut aui potius ei dignitas prosit, quam obsit casus patris. At uerò puerorum nobilium et patriciorum insignia hæc erāt, toga prætexta, & bulla aurea, de prætexta superiori capite uerba fecimus, bulla uerò quoddam erat ornamentum ex auro, quod cordis formam ac similitudinem habebat. hanc ingenui pueri collo suspensam ante pectus gestabant. quod ita Propertius Elegiarum libro 4. indicat;

L. Emancipa tō, de Senat.

Mox ubi bulla rudi demissa est aurea collo.

De hac ita Macrobius Saturnalium primo scribit; Nonnulli credunt ingenuis pueris attributum ut cordis figuram in bulla ante pectus annecterent, quā inspicientes ita demū se homines cogitarent, si corde præstarent, togam quoque prætextam his additam, ut ex purpuræ rubore, ingenuitatis pudore regerentur. Sed initio prætextam & bullam puerilis ætas non habebat. erat enim prætexta magistratuum habitus, & aurea bulla triumphantium,

phantium, quam in triumpho præ ſe gerebant incluſis intra eam remedijs, quæ contra inuidiam putabant eſſe ualentiſſima. Verum Tarquinius Priſcus filium ſuum annos quatuordecim natum, quod hoſtem manu percuſſerat, & pro concione laudauit, & bulla aurea, prætextaq́; donauit. uoluit enim puerum ultra annos fortem præmijs uirtutis & honoris inſignire. hinc deducta eſt conſuetudo, ut toga prætexta & bulla, boni omnis gratia, pueris nobilibus concederetur, ut uirtutem ei ſimilem acquirerent, quam is habuit puer, cui à teneris annis munera iſta ceſſerunt. hac de cauſa bullati uocabantur pueri patricij, quod bullis eſſent ornati. Iuuenalis,

Si damnoſa ſenem iuuat alea, ludit & hæres Satyra 14.
Bullatus.– cum autem ad decimum ſeptimum annum perueniſſent, bullam Deis domeſticis ac laribus ſuſpendebant atque dicabant, Perſius,

Bullaq́; ſuccinctis laribus donata pependit, Satyra 5.
Et poſita prætexta, togam uirilem magna cum amicorum celebritate ſumebant. Fuit etiam uetus inſtitutum Lib.2. ca.1.
(ut Valerius ſcribit) ut adoleſcẽtes ſenatorum filij primo flore ætatis parentes, & neceſſarios ſuos in ueſti-

lerius assuescerent, iuuenibus post uirilem togam protinus latum clauum dedit, & curiæ admisit. Idem Tranquillus ostendit anno ætatis decimo sexto uirilem togam Romanos iuuenes sumere solitos, cũ ita scribit in Augusto; Duodecimum annum agens, auiam Iuliam defunctam pro concione laudauit, quadriennio post uirili toga sumpta.

De Senatorum censu.

CAP. VII.

QVoniam autem sæpius apud antiquos authores de Senatorio censu mentionem fieri legimus, hac etiam de re sunt à nobis aliqua uerba facienda. Sciendum est igitur priscis illis temporibus, quibus unica uirtus in honore ac precio fuit, non ad diuitias & opes, sed ad uitæ integritatem & sapientiam in legendis senatoribus, & honoribus ac magistratibus demandandis Romanos respicere solitos fuisse: quippe cum nemini paupertas opprobrium aut dedecus esset. omnesq́; tam patricij, quam plebeij agriculturam exercerent, et rebus rusticis, atq; pascendis pecoribus operã darent, unde sic ait Ouidius;

Iura dabat populis posito modo Prætor aratro,
Pascebatq́; suas ipse Senator oues.

Et Cicero de Senectute sic ait; a uilla in Senatum accersebantur,